

багатьох моделей знаходить відголосок у далекому минулому наших пращурів. Еволюціонувавши у сучасні різновиди одягу українські народні мотиви увійшли у наше повсякденне життя, повернувши нас до витоків нашої української культури.

Що стосується безпосередньо одягу сучасних українців, то він повинен не лише відповідати потребам споживача, бути багатофункціональним, але і мати естетичне призначення. На даному етапі розвитку України виховання патріотизму є важливою складовою культури нашого народу, у і тому, дизайнери-модельєри намагаються у своїх колекціях втілити етнокультурну українців.

Цікаво виглядають жіночі сумочки, клатчі з українською вишивкою, пояса оздоблені вишивкою бісером, хустки, шарфи, шалі, прикрашені етнічними малюнками. На особливу увагу заслуговує український віночок. Якщо традиційний вінок повинен був виконаний з символічних квітів, зі стрічками, і носили його лише молоді дівчата, то сучасний віночок – це обідок для волосся, оздоблений різноманітними штучними квітами (далеко не традиційними букетами, наприклад, трояндами, орхідеями), і прикрашає такий аксесуар голівоньки не лише молоденьких дівчат, але й дорослих жінок.

Підсумовуючи, відзначимо, що український дизайн не може існувати без національної ідеї. Репрезентація культурної спадщини українців відбувається через призму художньо творчої діяльності людини у всіх сферах суспільного буття. Все більше відомих українських та світових дизайнерів звертаються до етнокультурної спадщини нашого народу в пошуках натхнення для створення своїх творчих проєктів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Афанасьєв Ю. *Етнодизайн як естетичне та геополітичне явище. // Етнодизайн: європейський вектор розвитку і національний контекст. Збірник наук.праць (Ч.1). – Полтава. – 2014. – С. 175-180.*
2. *Від шаровар до камуфляжу з вишивкою: сучасне етно від українських дизайнерів. [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://espresso.tv>*
3. Криволапов М.О. *Художня критика і проблеми осмислення мистецької спадщини / Мистецтво України. Вип..1. – К.: 2000. Спалах, 2000, – С. 11-12.*
4. Мусієнко В.Д., Захарченко Р.О., Сидоренко В.К., Тхоржевський Д.О. *прилучення учнів до національної культури у процесі трудового навчання. – К.: 1996.*
5. Тименко В.П., Сидоренко В.К., Оршанський Л.В. *Професійна дизайн-освіта: теорія і практика художньої обробки деревини. – К.: Педагогічна думка, 2007. – 288 с.*
6. Туташинський В.І. *Закономірності розвитку етнодизайну в технологічній освіті учнів. [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua>*

УДК 72.01:159 (392)

*Ольга Трошкіна
(Київ, Україна)*

АРХІТЕКТУРНИЙ МІСЬКИЙ ПРОСТІР

І РИТУАЛІЗОВАНА ПОВЕДІНКА ЛЮДЕЙ У НЬОМУ

У статті розглянуто вплив архітектурного простору міста на ритуалізовану поведінку людини в ньому.

Ключові слова: архітектура, архітектурний простір, ритуал, поведінка людини.

In the article the author considers the influence of the influence of the architectural space of the city on the ritualized behavior of humans in it.

Keywords: architecture, architectural space, ritual, human behavior.

Постановка проблеми. Ритуали є не тільки важливою, але й невід'ємною частиною життя суспільства протягом всієї його історії. Здавна вони виконували ряд найважливіших функцій, пов'язаних із соціалізацією людини, передачею досвіду між поколіннями, визначенням відносин між природним і соціальним середовищем. В попередніх публікаціях автора був досліджений вплив ритуалів та обрядів на архітектурну діяльність і визначено їх основні особливості: 1) ритуал відображає процес створення будинку, три його етапи (початок-середина-кінець) та певне відношення до цього процесу як до відвоювання «свого» у «чужого»; 2) ритуал – це завжди дійство, яке залежить від типу архітектурного простору; 3) за допомогою ритуалу закріплюється приналежність як до певної соціальної, так і до професійної групи людей; 4) ритуал відновлення в архітектурі відповідає циклічному процесу побудова-руйнація-відбудова та символічно означає процес удосконалення світу та перемогу Порядку над Хаосом [6]. На відміну від усіх перерахованих, питання впливу типу архітектурного простору на вибір дії в ньому, її ритуалізації, було розглянуто недостатньо, тому це і стало *метою* даної праці.

Аналіз останніх публікацій, які стосувалися ритуалів, пов'язаних із архітектурною діяльністю був проведений автором у попередній праці [6]. Питанням дослідження середовища і людської поведінки в ньому займалися вчені із різних наукових галузей: психології [1], [3], антропології [9], урбаністики [4], архітектурної теорії [5], [7], а найбільше – соціології [2], [8]. Проте, дослідження про вплив архітектурного середовища на поведінку людини з точки зору її ритуалізації наразі недостатні.

Основна частина. Ритуал – це завжди подія, а будь-яка подія пов'язана із дійством. Здавна архітектура розглядалася як простір для певного дійства, тому для проведення і ритуалів і церемоній простір завжди обирається так, щоб він відповідав дійству і функціонально і символічно. Причому, якщо функціональність простору вирішується ще в процесі проектування, то символічності йому можна надати як на стадії задуму, так і за допомогою певних елементів вже в ході використання. Таким чином, будівля будь-якого функціонального типу розрахована на певні ритуали як релігійні так і світські, які проявляються як дійство [6].

Одні ритуали відбуваються в архітектурному просторі вокзалу – ритуали очікування, прощання і зустрічі, інші – в театрі – ритуали зайняття свого місця, очікування і реагування оплесками на виступ артистів. Ритуали вираження емоцій вболівальників на стадіоні відрізняються від ритуалів підкреслення значимості і ієрархії офісних працівників. Те ж саме відбувається і в просторі міста, де території, в залежності від функціонального призначення, відрізняються одна від одної вже самою можливістю або неможливістю певного дійства. В цьому сенсі ритуал розуміється як звичка до дії, яка повторюється в часі під тиском певних обставин.

Вже саме спілкування між людьми в певному архітектурному середовищі є ритуалізованим, оскільки так втілюються міжособистісні ритуали – відбувається обмін прийнятими в суспільстві фразами і жестами, доречними в даній ситуації; а також відбувається спілкування в межах стереотипної моделі поведінки. Міжособистісні ритуали виконують функції стабілізації відносин, соціального контролю, передачі досвіду.

За дослідженнями Е.Берна успішність ритуальної взаємодії залежить в основному від трьох чинників: 1) знання норм і правил поведінки, характерних для ситуації спілкування; 2) вміння підпорядковувати свою поведінку цим правилам (часто всупереч безпосереднім емоціям і відчуттів), не бентежачись деякою нещирістю своїх проявів; 3) вміння допомогти іншому прийти до взаємної згоди, якщо поведінка партнера в чомусь не відповідає стереотипу про «належну поведінку» [1].

Поділ міста на три основні складові – двір – вулиця – площа визначає і відповідну поведінку людини, яка протягом багатьох століть для городянина стала

ритуальною. Так, двір – це елементарна частка міського простору, віднесеного до певного будинку або групи будинків. Чітко фіксований, замкнутий простір міського двору завжди співвимірний людині. Двори, як правило з'єднуються між собою за допомогою арок або наскрізних проходів у будинках, утворюючи складну розгалужену систему внутрішньо кварталних просторів, що пронизує в окремих випадках великі ділянки міської території. Двір є простим і тому особливо важливим типом універсального простору громадського призначення, це проміжний простір під час переходу людини від дверей своєї квартири до неосяжного простору міста. Цей відособлений простір розглядається як призначений для використання мешканцями довколишніх будинків, з обмеженим доступом для іншого населення, а зони діяльності мають постійних власників [7]. Види діяльності і форми поведінки тут мають стійкий вигляд і часові рамки. Тут відбувається контакти мешканців із знайомими (при вході до будинку) та зустрічі сусідів, обмін між ними місцевими новинами і поглядами на політичну ситуацію в країні. Архетипом цього простору і ритуальної поведінки в ньому є збір людей біля водозабірної колонки чи колодязю. Основні види діяльності і типи поведінки людини – стояння, сидіння, спілкування, відпочинок або, в разі конфліктної ситуації, напруга (сварка). Обов'язковим є привітання сусідів. У разі конфлікту сусіди не вітаються демонстративно.

Двір мислиться як приватна територія, тому винести сміття можна в халаті і капцях, можна вибивати підстилки, загоряти, створювати клумби, саджати плодові дерева. Мешканці добре знають один одного і що кому належить на території двору – хто за якою клумбою доглядає, хто яке дерево посадив. Таки чином відбувається повний контроль над територією. Незнайомці викликають неприховану цікавість, їх розглядають і розпитують до кого прийшли. Вони сприймаються як чужаки на своїй території, тому місцеві відносяться до них із підозрою.

Зовсім інший тип поведінки на вулиці. Вулиця – протяжний орієнтований на міський рух простір, що контрастує із замкнутим інтимним двором. Вулиця – це простір, що сполучає квартиру чи двір (інтимну територію) із головною громадською територією – площею, місцем для зібрання великої кількості людей. Простір з транзитним рухом призначений для використання більшістю груп містян. Цей простір не має зон, закріплених за конкретними групами – вони використовуються різними групами населення. Види діяльності і форми поведінки схильні до змін залежно від перетину інтересів цих груп, меж зон і персональних просторів, що здатні змінюватися.

На вулиці потрібно бути відповідно одягненим – тут неприпустимі халат і капці. Більш прийнятний короткочасний візуальний контакт. Розглядати інших людей просто в очі не прийнято.

Основні види діяльності і типи поведінки людини: транзит, візуальний контакт, зупинка на порогових просторах (перехрестя, магазин, кіоск, каф, банкомат). Спілкування відбувається в русі, або, при короткочасній зупинці (наприклад, незнайомиць запитує про дорогу чи котра година?). Більш тривале спілкування відбувається під час очікування громадського транспорту на зупинці, в нішах чи інших порогових просторах біля входу в будівлі. Там же відбувається і споглядання за іншими людьми і середовищем так, щоб візуально контролювати територію, в той час як спина захищена стіною чи парканом. Характер руху на вулиці здебільшого цілеспрямований та зосереджений.

Міська площа – простір, де відбувається перехрещення людських потоків і транспорту. Основні види діяльності і типи поведінки людини – стояння, сидіння, спілкування, споглядання – якщо площа пішохідна, і транзит – якщо площа слугує розподільником людських і транспортних потоків. Проте, та ж сама площа може змінюватись у вихідні дні, коли на ній проводяться масові заходи чи свята. Відповідно змінюється і людська поведінка.

Окремо слід розглядати головну площу міста (майдан) – простір, який

використовується населенням усього міста не лише під час свят, але й під час демонстрацій та революцій. В такому разі цей архітектурний простір найбільше слугує для проведення церемоній і ритуалів і по своїй суті є театралізованим, проте, ритуали і церемоніали можуть бути і світськими. Вони з'явилися в результаті секуляризації публічного і приватного життя, успадкувавши зовнішню (в т.ч. психологічну) структуру відповідних культових актів, але без сакрального змісту.

Прикладом світських ритуалів, пов'язаних із архітектурою та архітектурним середовищем є: церемоніальна хода під час парадів повз трибуни із високопосадовцями; створення церемоніального проходу до урядових адміністративних будівель; наявність головних площ у містах для збору значної кількості народних мас і проведення певних дійств, пов'язаних із такими соціальними просторами (паради, мітинги, зібрання, революції, протести, виступи різних лідерів перед народом із трибуни, спеціально зведеної на площі і т.д.); влаштування для політичних лідерів т.зв. «вікон з'явлень» в самих спорудах, прийом іноземних послів та делегацій в інтер'єрах найкращих будівель міста тощо.

Висновок. Отже, в міській культурі здавна склалися певні типи просторів – двори, вулиці, площі, окраїни, центри та ін.. Усі вони мають свої особливості, котрі безпосередньо пов'язані з різноманітністю умов, які створюють ситуації перетину пішохідних потоків і поєднання в одних зонах різних груп населення, зайнятих різними видами діяльності. Їх поведінка є ритуалізованою поведінкою, оскільки ритуали – це сформовані суспільством норми спілкування. Подальші наукові розвідки повинні стосуватись питань впливу типу і конфігурації простору на його сприйняття людиною та на її поведінку та види спілкування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Берн, Э. *Игры, в которые играют люди. Люди, которые играют в игры*. Текст.: психология человеческих взаимоотношений / Э. Берн. СПб., -М.: АСТ, 1996.– 398 с.
2. Вахштайн В. Социология архитектурного объекта: между формальной и практической рациональностью [Електронний ресурс] // Новое литературное обозрение: №121 (3/2013). – Режим доступу до журн.: <http://www.nlobooks.ru/node/3561>
3. Володько О.М. *Внешний рисунок поведения человека* / О.М. Володько // *Адукацыя і выхаванне*. – Минск. – 2013. – №3. – С. 28-31.
4. Гейл Я. *Города для людей* / пер. с англ. Альпина Паблицер. – М.: Крост, 2012. – 276 с.
5. Титов А.Л. *Организация архитектурной среды и поведение человека*: Дисс. канд. архитектуры. – Екатеринбург, 2004. – 121с.
6. Трошкіна О.А. *Архітектурна діяльність і ритуал* / О.А.Трошкіна // *Етнотизайн: Європейський вектор розвитку і національний контекст*: зб. наук.праць. Кн.3.– Полтава: ПНПУ ім. В.Г. Короленка, 2015. – 48-56.
7. Трошкіна О.А. *Класифікації та властивості архітектурного простору* / О.А. Трошкіна // *Проблеми розвитку міського середовища*.: *Наук.-техн. зб.*– Київ.: НАУ, 2012. – Вип.7 – С.248-255.
8. Штомпка П. *Визуальная социология. Фотография как метод исследования*: / П Штомпка / пер. с польск. Н.В. Морозовой, авт. вступ. ст. Н.Е. Покровский. – М.: Логос, 2007. – 168 с.
9. Hall E. *The Silent Language* / E. Hall. – New York : London, 1990. – 120 p.

Віктор Тімохін
(Київ, Україна)

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РЕКОНСТРУКЦІЇ АРХІТЕКТУРНО-МІСТОБУДІВНОГО СЕРЕДОВИЩА

У статті розглянуто актуальні проблеми перетворень сучасного міського середовища, запропоновані принципи систематизації й гармонізації процесів